

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Київської обласної державної адміністрації
Київське обласне територіальне відділення МАН України

Відділення історії
Секція: етнологія

**Українська вишивка - відображення національного менталітету
українського народу**

Роботу виконала:
Петренко Любов Михайлівна,
учениця 11 класу
Богуславської спеціалізованої
школи № 1 – загальноосвітнього
навчального закладу I-III ступенів
з поглибленим вивченням
окремих предметів
Богуславської районної ради

Науковий керівник:
Стеценко Олена Дмитрівна,
вчитель музики та художньої
культури,
спеціаліст вищої категорії,
вчитель-методист,
Богуславської спеціалізованої
школи № 1 – загальноосвітнього
навчального закладу I-III ступенів
з поглибленим вивченням
окремих предметів
Богуславської районної ради

Рецензент:
Руденченко Алла Андріївна,
Доцент, кандидат педагогічних
наук,
Член Спілки дизайнерів України

Богуслав
2015

**Київський обласний комунальний позашкільний навчальний заклад
«Мала академія наук учнівської молоді»**

Київське обласне територіальне відділення МАН України

Відділення: історія

Секція: етнологія

Автор:

Петренко Любов Михайлівна,
учениця 11 класу

Богуславської спеціалізованої
школи №1

Науковий керівник:

Стеценко Олена Дмитрівна,
вчитель-методист,

вчитель музики та художньої
культури

Мета роботи: розкриття еволюції декоративно-прикладного мистецтва, зокрема вишивки, на Україні та розкрити багатство творчих сил українського народу, вершини його мистецького хисту.

Актуальність дослідження.

1. Створення цілісної картини еволюції розвитку декоративно-прикладного мистецтва, зокрема вишивки на Україні; поглиблення художньо-естетичних знань у зв'язку з потребами сьогодення.

2. Простежити питання еволюції художньо-виражальних засобів вишивального мистецтва, його естетично-художньої природи.

3. Популяризація отриманих результатів серед широкого загалу; сприяння впровадження набутих навиків серед молодого покоління.

Новизна роботи:

– доведено, що вишивка – складне багатогранне явище художньої культури українського народу є один із давніх, найбільш масових і розвинених видів народно-декоративного мистецтва;

- доведено, що вишивка не піддається довгому зберіганню;
- проаналізовано в історичних, літературних, фольклорних матеріалах активне побутування на Україні вишивки одягового, інтер'єрного, побутового та обрядового призначення як у сільському так і у міському середовищах;

- досліджено еволюцію художньо-виражальних засобів вишивального мистецтва, його естетичної природи, в залежності від конкретних історико-соціальних умов.

Завдання науково- дослідницької роботи:

1. Проаналізувати вишивку як багатовікову історію українського народу.
2. Розглянути закономірності її розвитку, з'ясувати художню природу, естетичну функцію, значення в житті, побуті.
3. Визначити спільні і локальні художні особливості вишивки.
4. Проаналізувати тенденції, проблеми розвитку сучасного вишивального мистецтва.

У ході виконання роботи зроблено висновки:

1. Народна українська вишивка відіграє велику роль у житті людини. З вишивкою пов'язане все життя людини, в ній вона пізнає світ чистої фантазії, мистецтво високої естетичної наснаги, простору і водночас мудрого декоративного відчуття і мислення.

2. Розвиток сучасного народного мистецтва зумовлюється характером і вимогами новітніх технологій. Промисловість вже давно задовольняє потреби людей в одязі. Домашнє ткацтво та вишивання відіграють допоміжну роль і обмежуються художньо-декоративною функцією. Прискорений ритм сьогодення, поява нових видів і форм дозвілля, народження нових культурних традицій впливають на характер вишивки, на використання підбору матеріалу і кольору, техніки а також орнамент виробу.

3. Висвітлена відмінність між регіонами у виконанні вишитих виробів.

4. Доведено, що на Україні вишивка розвивалася, як і в інших народів, у двох основних формах: як домашні ремесла та організовані промисли. Ці дві форми існували паралельно, переплітаючись і взаємозбагачуючись.

5. Виявлено, що вишивка не піддається довгому зберіганню. Але вишивальниці, перефразовували узори, створюють співзвучні своєму часові складні орнаментальні композиції, в яких виявляються нашарування тем, образів і сюжетів різного історичного походження. В стійких образах, композиціях, стилістичних засобах, колористичних рішеннях прослідковуються архаїчні пласти, що відображають давні уявлення людини про світ.

6. Висвітлені шляхи еволюції художньо-виражальних засобів вишивального мистецтва, його естетичної природи в залежності від конкретних історико-соціальних умов.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що у роботі окреслено цілісну картину еволюційного розвитку вишивки як виду декоративно-ужиткового мистецтва на Україні та Київщині а це, можна сподіватись, сприятиме подальшому вивченню мистецької спадщини нашого народу.

У практиці викладений матеріал може бути використаний при вивченні інтегрованого курсу «Мистецтво», трудове навчання, предмету художня культура в 9-10 класах, при підготовці лекційних курсів з історії декоративно-ужиткового мистецтва, для студентів мистецьких вузів, дизайнерських спеціальностей. Результати дослідження можуть бути використані також при підготовці краєзнавчих та науково-популярних видань.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ВИШИВКА ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА.....	9
1.1. Історія виникнення вишивки.....	9
1.2. Художньо-технічні особливості вишивки.....	12
1.3. Основні мотиви українського народного орнаменту.....	17
РОЗДІЛ 2. РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИШИВКИ.....	20
2.1. Кольори та особливості кольорової гами вишиванок та їх техніка за регіонами.....	20
2.2. Вишивка Київщини.....	25
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНА ВИШИВКА.....	27
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32
ДОДАТКИ.....	36

ВСТУП

І в дорогу далеку ти мене
на зорі проводжала,
І рушник вишиваний
на щастя, на долю дала...

А.Малишко

Народна творчість – це історична основа, на якій розвивалася і розвивається світова художня культура, одна з форм суспільної свідомості і суспільної діяльності.

Одним із найпоширеніших видів народного мистецтва на Україні є вишивка. З нею пов'язана вся багатовікова історія українського народу, його творчі пошуки, радість і горе, його перемоги і поразки, сподівання на майбутнє.

Вишивка – складне багатогранне явище художньої культури українського народу. Це один із давніх, найбільш масових і розвинених видів народного декоративного мистецтва. Історичні, літературні, фольклорні матеріали стверджують активне побутування на Україні вишивки одягу, інтер'єру, побуту та обрядів як у сільському, так і в міському середовищах. Її розвиток ґрунтується на спільній основі мистецької культури трьох братніх східнослов'янських народів у процесах взаємовпливів і взаємозв'язків з мистецтвом інших сусідніх народів.

Рядки відомої пісні на вірші видатного поета Андрія Малишка, які я взяла до своєї роботи епіграфом засвідчують, що супутницею нашого життя є вишивка. Хрестик чи гладь, мережання чи вирізування на лляних, конопляних, бавовняних тканинах споконвіку милують око, радують душу, дають працю рукам і думці.

Актуальність теми. За час навчання в школі я ознайомила з різними видами мистецтва. Але особливу увагу я почала приділяти саме вишивці після того, як відвідала Богуславський краєзнавчий музей, побачила роботи своєї наставниці Стеценко О.Д., (додаток А) та виставку народного одягу та

вишивки Київщини у м. Київ. Досліджуючи та вивчаючи різні матеріали, я вирішила зупинитись на вивченні та впровадженні новаторських ідей в сучасне оздоблення. Вишивка - це давній та дуже цікавий вид декоративно-прикладного мистецтва, котрий захопив мене з самого початку знайомства з ним.

Актуальність дослідження пов'язана з необхідністю:

1. Створення цілісної картини еволюції розвитку декоративно-прикладного мистецтва, зокрема вишивки на Україні; поглиблення художньо-естетичних знань у зв'язку з потребами сьогодення.

2. Простежити питання еволюції художньо-виражальних засобів вишивального мистецтва, його естетично-художньої природи.

3. Популяризація отриманих результатів серед широкого загалу; сприяння впровадження набутих навиків серед молодого покоління.

Мета дослідження. Метою нашої науково-дослідницької роботи є розкриття еволюції декоративно-прикладного мистецтва, зокрема вишивки, на Україні та розкрити багатство творчих сил українського народу, вершини його мистецького хисту.

Завдання дослідження

1. Проаналізувати вишивку як багатовікову історію українського народу.

2. Розглянути закономірності її розвитку, з'ясувати художню природу, естетичну функцію, значення в житті, побуті.

3. Визначити спільні і локальні художні особливості вишивки.

4. Проаналізувати тенденції, проблеми розвитку сучасного вишивального мистецтва.

Об'єктом дослідження є елементи техніки виконання виробів та оздоблення одягу народними мотивами.

Предметом дослідження є вишивка як класичний вид українського народного мистецтва.

Межі дослідження. Територіально межі дослідження визначаються й охоплюють межі України, зокрема Київської області. Хронологічно межі дослідження охоплюють Vст. н.е. – початок XXI ст. (тобто до нашого часу).

Наукова новизна дослідження:

– доведено, що вишивка – складне багатогранне явище художньої культури українського народу є один із давніх, найбільш масових і розвинених видів народно-декоративного мистецтва;

– доведено, що вишивка не піддається довгому зберіганню;

– проаналізовано в історичних, літературних, фольклорних матеріалах активне побутування на Україні вишивки одягового, інтер'єрного, побутового та обрядового призначення як у сільському, так і у міському середовищах;

– досліджено еволюцію художньо-виражальних засобів вишивального мистецтва, його естетичної природи в залежності від конкретних історико-соціальних умов.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що у роботі окреслено цілісну картину еволюційного розвитку вишивки як виду декоративно-ужиткового мистецтва на Україні та Київщині а це, можна сподіватись, сприятиме подальшому вивченню мистецької спадщини нашого народу.

У практиці викладений матеріал може бути використаний при вивченні інтегрованого курсу «Мистецтво», трудове навчання, предмету художня культура в 9-10 класах, при підготовці лекційних курсів з історії декоративно-ужиткового мистецтва, для студентів мистецьких вузів, дизайнерських спеціальностей. Результати дослідження можуть бути використані також при підготовці краєзнавчих та науково-популярних видань.

РОЗДІЛ 1.

ВИШИВКА ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Історія виникнення вишивки

Цей вид мистецтва виник давно, корені його сягають у глибину віків. Мабуть, ніколи не зможемо ми довідатися, хто і коли вперше здогадався втілити в узорний мотив красу рідної природи, свої переживання та відчуття, бо з огляду на недовговічність тканини та ниток наука позбавлена можливості точно визначити час виникнення цього мистецтва.

Адже зразки найдавнішої вишивки у музеях Європи відносять до V ст. н.е., а пам'ятки української вишивки збереглися лише за кілька останніх століть (найбільше у музеях вишивок XIX ст.) [11, с.46]. Дані археологічних розкопок, свідчення літописців і мандрівників минулого дозволяють стверджувати, що початки мистецтва вишивання на території, яку займає сучасна Україна, сягають сивої давнини і розвиток його не переривався ніколи – починаючи з незапам'ятних часів і до наших днів. Елементи символіки сучасних орнаментів української народної вишивки перегукуються з орнаментами, якими прикрашали посуд давні мешканці території нашої країни – трипільські племена (доба пізнього неоліту і початку періоду бронзи) [11, с.47-48] (додаток Б).

Відомо багато археологічних доказів відносно давності і поширеності народних звичаїв вишивати одяг. У с. Мартинівка Черкаської області було знайдено скарб, що датується VI ст. н.е. Серед інших речей тут виявлено срібні бляшки з фігурками чоловіків, одягнених у широкі сорочки з вишивкою на грудях, — ще недавно так одягались українські селяни. Бляшки, подібні до знайдених у с. Мартинівка, було виявлено у Фессалії, на Балканах. Науковці вважають, що їх занесли туди слов'яни з середньої Наддніпряни. На бляшках зображено воїна так виразно, що видно вишивану вставку на сорочці [12, с.76], (додаток В). У часи Київської Русі мистецтво художньої вишивки дуже високо цінувалося. Археологічні розкопки підтверджували значне поширення вишивання у стародавньому

Києві. На фібулах і срібних браслетах XIII ст. зображено постаті в сорочках з широкими вишиваними манишками(додаток Г). В Іпатіївському літописі від 1252 р. згадується, що князь Данило Галицький під час зустрічі з королем був одягнений в кожух, обшитий золотими плоскими мережками [12,с.106].

Наприкінці XI ст. Анна-Янка – дочка великого князя Всеволода, сестра Володимира Мономаха, як свідчать дослідники, заснувала в Києві (в Андріївському монастирі) школу, де дівчата вчилися вишивати золотом і сріблом. З літописів довідуємось, що вишивала також і княжна Анна – дружина Київського князя Рюрика Ростиславича [14,с.9]. Клапті тканин, гаптованих золотом, були знайдені також під час розкопок Десятинної церкви в Києві. Зображення на фресках, мініатюрах, рукописних книгах також є свідченням глибокої історії мистецтва вишивання. Ряд залишків гаптованих тканин виявлено під час розкопок, що здійснювались археологами в Старому Галичі, Шаргороді і інших містах та регіонах України. Це свідчить про широку географію гаптування на території України [14,с.11],(додаток Г).

Творче спілкування з іншими народами мало певний вплив на техніку художньої вишивки майстрів Київської Русі, але в своїй основі вона залишалась самобутньою. Народ творив, знаходив і стверджував власний, оригінальний стиль.

Саме завдяки народним умільцям візантійське мистецтво відіграло роль стимулу, який стимулював розквіт самобутньої руської культури. Зустріч Візантії з Україною – це не була зустріч бідного з багатим, це була зустріч, якщо не рівних, то близьких по духу, але різних за характером культур. Ще й тепер ми маємо у своїх звичаях і народній усній творчості ознаки зустрічі [13,с.87].

У XVI-XVII ст. могутня хвиля відродження української культури стимулювала розвиток різних видів мистецтва, у тому числі української вишивки (додаток Д). Майже у кожній хаті ткали полотно і шили з нього одяг, а вишивка була найпростішим способом прикрасити тканину. У цей

період успішно діяли промисли гаптування в Києві, Чернігові та інших містах. У Львові вишивальний цех створений у 1658 р. Численні такі майстри були в XVIII ст. при монастирях, поміщицьких садибах. Тут вишивали одяг, скатерки, рушники, наволочки та ін. Ці вироби здебільшого призначалися для продажу. Поступово формуються значні вишивальні центри, наприклад, у селах Григорівці на Київщині, Качанівці на Чернігівщині, Клембівці на Поділлі. Такими центрами в Карпатах стають Вижниця, Косів, Космач тощо. ЗХVIII ст. мистецтво вишивання активно розвивається і починає виходити за межі осель [17,с.29-30],(додаток Е).

У другій половині XIX ст. знову виник інтерес до народного, національного вишивання і не тільки компонентів одягу, хатнього вжитку, а й атрибутів, символіки. Ручне вишивання як основа існування такого виду народного художнього промислу не могло бути конкурентоздатним з промисловістю. Намагання різних товариств, організацій, установ (наприклад «Просвіти», земств, різних шкіл, курсів при них) щодо збереження та дальшого розвитку цього виду народної художньої творчості могли дати бажані результати у конкурсній боротьбі з промисловим виробництвом. Проте вишивка не зникла з життя народу, як і не згасла його душа, естетичні уподобання. Вона стала майже виключно домашнім заняттям, і хоч існували вишивальні фабрики, наприклад ім. Лесі Українки у Львові, та дешеве фабричне полотно все більше замінювало тканини домашнього виробництва, вишивка традиційно тримається на індивідуальній творчості, дуже повільно переходила вона на перкалі, шовк та інші тканини промислового виробництва. І навпаки, фабричні різноколірні нитки: заполоч, волічка, гарус - у народних вишивальниць користувались зростаючим попитом [30,с.47].

Кінець XIX – початок XX ст. – це період, коли вишивка набула масового застосування на жіночому і чоловічому одязі, вишивання, образний, орнаментальний лад набувають чітко означених рис.

1.2. Художньо-технічні особливості вишивки

Вишивка – це духовний символ українського народу, рідного краю, батьківської оселі, тепла материнських рук.

Матеріал і техніка вишивання – важливі фактори, які зумовлюють художній рівень вишивки. Вражаюча геніальність народних вишивальниць – у їх глибокому розумінні матеріалу, вмінні використовувати, здавалося б, прості засоби для отримання сильних декоративних ефектів. Згідно призначення матеріали для вишивання поділяються на два види: матеріал як основа, на якій вишивають (тканини, шкіра) і матеріал, яким вишивають (нитки рослинного, тваринного походження, металеві, бесід, лелітки, корали, перш, гудзики тощо) [7,с.10], (додаток Є).

Природні, фізичні, структурно-еластичні властивості, кольорові відтінки, характер взаємодії цих двох видів матеріалів значною мірою визначають художню якість вишивки. Колективна мудрість народу полягає в мистецькому хисті гармонізування різних видів матеріалів, найвиразнішого виявлення й краси у двомірній площині і продуманої співмірності вилитих узорів і пробілів тканини для підсилення емоційних акцентів звучання орнаменту, колориту [8,с.25].

Як і в усіх східних слов'ян, в українській народній вишивці масово поширені були для вишивання тканини домашнього виготовлення – вовняні, конопляні та шкіра. Послідовно змінювалось використання різних матеріалів. На території України різні природні умови, рівень взаємовпливів з культурними надбаннями сусідніх народів привели до формування локальних своєрідностей технічних технологічних аспектів, підготовки тканин до вишивання. Матеріалами для виготовлення тканин в домашніх умовах виступала місцева сировина: льон, коноплі, овеча вовна, які оброблялись протягом року, поетапно, у визначені народним календарем терміни [13,с.49],(додаток Ж).

В XIX ст., як в епоху сивої давнини, про що свідчать археологічні знахідки, матеріалом для вишивання, масово поширеним на території України, були ручнопрядильні лляні, конопляні і вовняні нитки [26,с.49].

Пряли нитки з найкраще опрацьованих волокон льону та конопель. Особливо багато уваги приділялось дальшій підготовці ниток: вибілюванню, фарбуванню, натиранню воском або жиром тощо. В кожному районі, селі існували відмінності щодо процесів підготовки ниток для вишивання. Поширеним явищем було вибілювання ниток. Вишивка білими нитками – давня загальнослов'янська традиція. На Україні підготовка вибілених ниток, вишивання ними пов'язані з ідеалами чистоти, краси, вправності жіночих рук, повір'ями в добре життя [26,с.51],(додаток З).

З середини XIX ст. поширеним стало як в містах, так і в селах використання привозних бавовняних, вовняних, шовкових, металевих ниток, бісеру, металевих леліток тощо [26,с.28].

У середині XIX ст. західноєвропейська мода на вишивку бісером спричинилась до поширення його і в народній вишивці. Різнокольоровими бісеринками доповнювали вишивки на уставках жіночих сорочок, головних стрічках, поясах, безрукавках. Суцільне вишивання бісером складних рослинних композицій, сюжетних мотивів було характерним у міському середовищі. Найбільшого використання зазнав бісер у вишивці карпатської зони, особливо в районах Буковини, Покуття [6,с.42],(додаток И).

Бісер, металеві пластини, гудзики, корали, стеклярус – матеріали, які в українській народній вишивці були підпорядковані осиному вишивальному матеріалу – нитками, різної структури і якості: від тонких, ледве помітних, до грубих нитяних шнурів [6,с.46].

Техніка вплітання нитки в основу, коли двосторонньому плану – з лицевої і виворотньої сторони – позмінно виступає вишивальна нитка, виконуючи функцію зшивання. Призбирування тканини, орнаментування поширені по всій території України і відомі під назвами зшивання,

переплітання, перебирання, снування. При їх виконанні іде процес активного втручання в структуру тканини [3,с.16].

До двостороннього методу декорування тканин належать і різноманітні техніки: виколювання, вирізування, мережання, обметування, рубцювання тощо. Ці техніки були відомі в усіх областях України. Особливого попиту вони набули на Покутті, Полтавщині, Київщині та ін.[3,с.18],(додаток І).

Техніка виколювання передувала появі вирізування. Її своєрідність полягає в тому, що стібки щільно кладуться один біля одного, починаючи з центру, де утворюється голкою дірочка, і навколо неї застеляють площину у формі квадрата, ромба або круга [33,с.26],(додаток І).

Вирізування виконується в такій послідовності: спочатку обкидаються густими стібками нитки основи і підкання у формі квадратів різної величин, потім вирізуються квадратні отвори [33,с.29].

Важливим в українській народній вишивці ХІХ ст. був активний процес розвитку мережання, змережування, які виконувались в тісному співвідношенні з різними техніками вишивання. В цій діяльності народні майстрині виявили досконале значення технічних навиків, а так само і високу орнаментальну колористичну культуру [34,с.23].

Мережка – це своєрідна прозора ажурна вишивка, що виконується тільки на тканинах полотняного переплетення, оскільки для виконання мережки необхідно витягти певну кількість горизонтальних ниток, а вертикальні зібрати голкою в пучки і обметати нитками, окреслюючи певні орнаментальні мотиви: «стовпчики», «прутики», «павучки», «віконце» тощо. В залежності від техніки виконання мережки поділяються на «одинарний прутик», «подвійний прутик», «схрещений прутик», «черв'ячок», «одинарні стовпчики», «подвійні стовпчики», «гречка», «вівсяночка», «лучка», «одинарна», «подвійна ляхівка» та «багаторядова ляхівка з настилом», «прутик з настилом», з «прутиком через чисницю», через «чисницю без прутик», «шабак», «затеганка зубчикова квадратикова» [34,с.24],(додаток Й).

«Поверхниця» – техніка вишивання, при якій вишивальна нитка відповідно до узору щільно застеляє фон у вертикальному напрямі справа наліво. На лицевій стороні стібки вишивальної нитки вертикальні, на виворітній – горизонтальні. Найчастіше зустрічається у вишивках Полісся, Поділля, Покуття [28,с.47],(додаток К).

При техніці «ретязь» стібки наносяться зліва направо, починаючи від першого хрестика. З його нижнього лівого кута проведений довгий стібок вверх направо, протягнутий навиворіт тканини за три нитки основи вправо від верхнього уколу першого хрестика. Він накриває хрестик. Далі справа наліво набрані три нитки на голку, нитка витягнута в місце уколу правого верхнього кута першого хрестика. Так прокладені довгі діагональні стібки навхрест [28,с.48],(додаток Л).

«Зерновий вивід» – техніка на перший погляд подібна до двобічної штапівки, типу ромбовидної стрічки. Суть полягає в тому, що при вишиванні технікою «зерновий вивід» стрічки з ромбиків у діагональному напрямі всі стібки нанесені подвійно, один поверх одного. Спочатку нанесений перший горизонтальний подвійний стібок, який покривається другим. Послідовно чергуються зигзагоподібні ряди зернового виводу. Другий ряд виконується подвійними зустрічними стібками, утворюючи квадратики. При застосуванні цієї техніки вишивальна нитка притягнута, і в місцях уколів голкою утворюються дірочки. Ця техніка має ще назву «дірчкова» [28,с.49],(додаток М).

Вишивка «хрестик» виконується двома перехресними діагональними стібками. Чітко рухаються нитки основи тканини. Усі верхні стібки лежать в одному напрямі, нижні – в іншому. При правильному виколюванні на виворітній стороні виходять рівні, прямі, паралельні стібки по вертикалі (коли спочатку миються скісні стібки, пів хрестики, а не цілий хрестик) і прямі суцільні стрічки по горизонталі (коли одразу вишивається цілий хрестик) [16,с.28],(додаток Н).

«Металівка», при якій спочатку наносять методом «поперед голки» зліва направо стібки через три-п'ять ниток основи (один на лицевій, другий на виворотній стороні). Зворотнім ходом нитки справа нанесені стібки на проміжки лицеві і виворотної сторони. Двічі стібки ніде не покриваються. Цю техніку на Волині називають стібок, на Поділлі – стебнівка [16,с.34].

«Ланцюжок» – техніка вишивання петельками, які виходять одна з одної, утворюючи ланцюжок, виконується голкою або гачком. При вишиванні голкою виводять нитку з виворотньої сторони на лицеву, роблять петельку і проводять нитку навиворіт, вводячи голку в попередній укол. Наступний стібок на лицеву сторону роблять так, щоб кінчик голки потрапив у середину петлі. Різновид петель довгих, коротших, вужчих, ширших визначає характер ланцюжкової стрічки [16,53],(додаток О).

Серед величезної кількості варіантів композиційного рішення вишивок перевагу мають стрічкова, булетка, а також вазонна композиції. Деяке іншого застосування набула розеткова і шахова системи розміщення орнаментальних мотивів [16,с.58].

1.3. Основні мотиви українського народного орнаменту

Вишивка – це не тільки майстерне творіння золотих рук народних умільців, а й скарбниця вірувань, звичаїв, обрядів, духовних устремлінь, інтелекту українського народу. Численні орнаментальні зображення тварин, птахів, рослин, дерев, квітів, стверджують, що наші предки обожнювали їх, опоетизовували природу не лише у фольклорі, а й декоративному мистецтві. Вагоме значення мала й кольорова символіка, червоний – любов, жага, світло, боротьба, чорний – смуток, нещастя, горе, смерть, зелений – весна, буяння, оновлення життя тощо. Солярні знаки, схематичні фігури Сонця, Березині, Древа життя, вишиті на тканині, є ще одним свідченням глибокої шаноби наших пращурів до Сонця, Матері, як могутніх, святих, життєдайних першооснов усього суцього. Крім того, вишивання як національна традиція сприяло формуванню у дівчат і жінок терпіння, відчуття краси. Дівчина мала вишивати милому сорочку. Вишитий своїми руками одяг був одним із головних показників працьовитості юнки. Звичайно, з часом майстерність вишивання вдосконалювалась [1,с.8-9],(додаток П).

Орнаментальні мотиви українських вишивок сягають своїм корінням у місцеву флору та фауну, в історичну традицію.

У давнину основні орнаментальні типи відображали елементи символіки різних стародавніх культур.

Протягом багатовікової історії мистецтва вишивання безпосередній зміст символічних зображень поступово стирався. Однак, хоча орнаментальні форми дійшли до нас дещо трансформованими, можливо, більш абстрактними, символіка їх в основному збереглася завдяки традиції [29,с.114].

Композиція орнаменту, його розміщення перебувають у тісному зв'язку з призначенням вишивки. Вона складніша і багатша на видних частинах комплексів одягу, тканинах інтер'єрного призначення (додаток Р). Відмінний характер композиції, кольорового рішення вишивки в жіночому, чоловічому і дитячому одязі, у весільному вбранні, одязі, призначеному для щоденної

праці, на свято і на смерть. Все заздалегідь детально продумане і логічно обґрунтоване. Прямокутні площини тканини, прямий крій окремих компонентів одягу спричинились до створення стрічкових композицій [21,с.4].

За мотивами орнаменти вишивок бувають геометричні (абстрактні), рослинні, зооморфні (тваринні).

Геометричні орнаменти притаманні всій слов'янській міфології. Вони дуже прості: кружальця, трикутники, ромби, кривульки, лінії, хрести (прості й подвійні). Важко судити, який зміст вкладався в ці символи раніше.

Сьогодні на основі їх в народній вишивці широко використовуються такі мотиви, як «баранячі роги», «кучері», «кудряві», «гребінчики» тощо. В орнаменті подільських вишивок трапляється мотив «кривульки» або «безконечника», який відомий ще з часів трипільської культури, тобто значно раніше, ніж славнозвісний грецький меандр [35].

Зигзагоподібний меандрів орнамент зустрічається у вишивках західних районів Поділля. До цього мотиву орнаментальних мотивів належать «сосонки», «хвощ» та «перерви», що набули поширення в південних та західних районах Поділля. Відомий взір «рожі» являє собою перехід від геометричного до рослинного орнаменту. Іноді він нагадує зображення сонця та сонячних променів [9,с.24],(додаток С).

В основі рослинного орнаменту лежить прагнення перенести у вишивку красу природи. В українській вишивці часто використовують такі мотиви, як «виноград», «хміль», «дубове листя», «барвінок» тощо. Деякі з них несуть на собі відбиток стародавніх символічних уявлень народу. Так, мотив «барвінку» є символом немеркнучого життя, узор «яблучне коло», поділений на чотири сектори, з вишиванням протилежних частин в одному кольорі – символом кохання. У сучасній вишивці трапляється й древній символ «дерево життя», який здебільшого зображується стилізовано у формі листя або гілок [10,с.8],(додаток Т).

У вишивках зооморфних (тваринних) орнаментів зображуються кінь, заєць, риба, жаба; з птахів – півень, сова, голуб, зозуля; з комах – муха, метелик, павук, летючі мухи. В багатьох випадках зооморфні орнаменти є своєрідним, властивим саме цій вишивальниці, зображенням, в якому відбивається її індивідуальне бачення узору. У подібних орнаментах виступають у різноманітних, часто химерних сплетеннях заячі та вовчі зуби, волове око, коропова луска, баранячі роги тощо [9,с.29],(додаток У).

Народний досвід зберіг найтипівіші, найбільш доцільні, позначені високим мистецьким смаком зразки орнаменту, їх барвистість, вишивальні техніки.

РОЗДІЛ 2.

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИШИВКИ

2.1. Кольори та особливості кольорової гами та їх технік за регіонами

Кожному народові, кожній місцевості властиві не тільки орнаментальні традиції, а й особливі кольорові поєднання. Колорит узору, тобто багатство та характер кольорових відтінків, об'єднаних в основний тон, може бути візитною карткою всього регіону або окремого села [20,с.24].

Гармонійне поєднання кольорів та їх відтінків відіграє дуже важливу роль у всіх видах народної творчості. Не досить визначити необхідну форму і візерунок майбутнього виробу, важливо знайти таке поєднання кольорів, при якому кожен колір буде створювати враження основного. Щоб усі кольори були пов'язані між собою та із тлом виробу, необхідно засвоїти основні закони кольорознавства.

Існує дві групи кольорів:

- а) хроматичні;
- в) ахроматичні, або безбарвні.

До хроматичних належать усі барви сонячного спектра.

– червоний, оранжевий, жовтий, зелений, голубий, синій, фіолетовий.

Основними кольорами спектра є червоний, жовтий і синій.

До ахроматичних кольорів належить:

- білий (світло);
- чорний (темрява);
- сірий.

Хроматичні кольори поділяються на теплі та холодні.

До теплих відносяться яскраві кольори, які передають відчуття тепла і сонця – червоний, оранжевий, жовтий, а також зелені, коричневі, бордові кольори з відтінками перших трьох (жовто-зелені, оранжево-коричневі, бордово-червоні);

До холодних: синій, зелений, фіолетовий та блакитний ... .

Існує поняття «контрастів барв». Це сполучення двох кольорів, з яких один світлий, а другий темний. Завжди красиві контрастні сполучення білого з червоним, червоного із сірим, коричневого з рожевим тощо [22,с.34]. Гарно доповнюють один одного такі кольори:

- червоний – із чорним, жовтим, сірим, коричневим, бежевим, оранжевим, синім;
- синій – із сірим, блакитним, коричневим, жовтим, червоним;
- жовтий – із коричневим, чорним, бежевим, червоним, оранжевим, сірим, голубим, синім, фіолетовим;
- зелений – лимонним, сірим, жовтим, чорним, золотистим, салатним, коричневий;
- фіолетовий – з буковим, бежевим, сірим, жовтим, золотистим, чорним;
- коричневий – з бежевим, жовтим, чорним, голубим, синім, оранжевим, сірим тощо.

У народній творчості відомі монохромні та однобарвні оздоблення виробів, та поліхромні – багатобарвні.

Хроматичні кольори мають три якості: а) світлість; б) кольоровий тон; в) насиченість.

Світлість – це більша чи менша близькість до білого кольору, наприклад: блакитний, синій, салатний і зелений тощо.

Кольоровий тон – відношення кольору до відтінків (від темного до світлого).

Яке поєднання зробити краще, вирішує сама вишивальниця, враховуючи призначення вишитого виробу. Тут слід брати до уваги колір фону та окремих частин рисунка. Не варто вишивати дрібні деталі нитками допоміжних тонів, оскільки така вишивка на віддалі буде здаватися сірою[22,с.35].

Щоб вишивка була привабливою, потрібно брати тканину і нитки для вишивки середньої яскравості, деталі та частини рисунка не повинні бути дрібними. Вишиваючи одяг, потрібно враховувати його призначення, сезон і вік. Для таких виробів колір потрібно добирати спокійніший, ніж для декоративних [27,с.45].

Розглянемо характерні особливості технік вишивання в різних регіонах України.

Техніка вишивання Полтавської, Харківської, Луганської областей має багато спільного з усталеними формами вишивки центральних областей, їй властиві й цілком своєрідні поліхромні орнаменти, що виконуються півхрестиком чи хрестиком. Ці орнаменти здебільшого вишивають грубою ниткою, завдяки чому узори справляють враження рельєфних [26,с.50].

Для Полтавщини характерні такі шви: хрестик, плутаний хрестик, подвійний прутик, зубчики, мережка, прутикова мережка, вирізування, виколювання та ін. узори виконуються окремими швами з поєднанням кількох швів. Сорочки на Полтавщині вишиваються переважно білими, зрідка червоними та сірими [26,с.51],(додаток Ф).

Вишивка Полісся прості й чіткі за композицією. Ромболамана лінія геометричного мотиву повторюється кілька разів. Вишивка червоною ниткою по біло-сірому фону лляного полотна графічно чітка [26,с.52],(додаток Х).

У північних районах Волині побутує вишивка низовим і поверхневим швом на зразок ткани. Одноколірне вишивання, виконане в цій місцевості, вражає своєю вишуканою простотою. У південних районах області переважають рослинні мотиви у доборі квіток, ягід, листочків. Шиття поверхнєве – хрестик, гадь, прутик. Чорний колір поєднується з найрізноманітнішими комбінаціями червоного, чим досягається значний колористичний ефект [37],(додаток Ц).

Для Чернігівщини характерні білі вишивки. Щоб підсилити загальну виразність, у вишивці здебільшого використовують шви двох чи більше

типів. Наприклад, в одній композиції поєднують шви прозорі, із щільним настилом або іншим видом гладді. Жіночі та чоловічі сорочки змережують прутиком так, як і на Поділлі, прозорою мережкою червоними та чорними нитками [25,с.123],(додатокЧ).

Для подільських сорочок характерна різноманітність швів. В орнаментах переважає один колір – чорний із більшим чи меншим вкрапленням синього, червоного, жовтого, зеленого. Найбільш поширені є одноколірні вишивки на сорочках, значно рідше дво-та триколірні [23,с.84],(додаток Ш).

На півдні Тернопільщини типовою є вишивка вовняними нитками із згущеними стібками: окремі елементи обводяться кольоровими нитками, що забезпечує широкий рельєф та кольоровий ефект. Такі вишивки розміщують вздовж усього рукава поздовжніми чи скісними смугами від пілочки до краю рукава [23,с.86], (додаток Щ).

Велике багатство технік вишивання характерне для Вінниччини: низь, хрестик, стебнівка, настилювання, верхоплут, вирізування; різноманітні види чорних, білих та кольорових мережок. Поряд з основними швами застосовують й допоміжні – шпатівка, стебнівка, контурні шви, якими обрамляють та з'єднують окремі елементи композиції [37],(додаток Ю).

У народній вишивці Львівської області використовуються різноманітні типи узорів, окремі з них поширені по всій області, інші – пов'язані з певними місцевостями і утворюють локальні різновиди. У південних районах Львівщини орнамент вишивок геометричний, білий фон не заповнюється, що надає узорам просторості й легкості. Вишивані сорочки колористично розмаїті [4,с.45],(додаток Я).

На Буковині (Чернівецька область), крім геометричних та рослинних мотивів, використовуються зооморфні, які вишивають білою гладдю, дрібним хрестиком, шпатівкою, крученим швом. При цьому як вишивальний матеріал використовують бісер, шовк, вовну, срібні та золоті нитки, металеві лелітки [8,с.77],(додаток АА).

Для Гуцульських вишивок характерні різноманітність геометричних та рослинних візерунків, розмаїття композицій, багатство кольорових поєднань, здебільшого червоно із жовтим та зеленим, при чому колір домінує [17,с.29],(додаток АБ).

Вишивки Закарпаття визначає мотив «кривулька», а також техніка заволокання і вишивання хрестиком. Тут часто також використовується гаптування (бісером, золотом, сріблом) [17,с.30], (додаток АВ).

Наприклад, вишивка з рослинного орнаменту червоного, синього, зеленого, жовтого кольорів Яворівщини на Львівщині і монохромний (чорний), часто геометризований орнамент Сокальщини в цій же області. Багата на відмінності місцевого характеру гуцульська вишивка, наприклад, оранжево-жовта космацька з суто геометричним орнаментом відрізняється від наддніпрянської з розвиненим рослинним. Українська вишивка знає також зооморфні, антропоморфні та орнітоморфні мотиви (зображення звірів, людей, птахів) [8,с.176].

Неповторністю композицій, орнаменту, колориту характеризується вишивки Полісся, Бойківщини, Поділля, Полтавщини. Часто вони є своєрідним «паспортом» для вишитих речей (наприклад, сорочок). Вже в кінці XIX на початку XX ст. вишивальницям на Україні були відомі понад 1200 художньо-технічних прийомів вишивання, хоч століттями існувало два основних методи нанесення вишивальними нитками стібків на тканину – двосторонній і односторонній. На всій території України широко було відоме мережання, однак, окремі регіони мали свої особливості. Композиційне вирішення української вишивки відзначається безмежною фантазією, колоритом. І все ж переважає стрічкова, букетна і вазонна композиції. Багатий колорит, складні геометричні узорі, що густо заповнюють тло тканини, властиві вишивці Галичини, Буковини, Закарпаття [15,с.21].

2.2. Вишивка Київщини та її майстрині.

Рослинний орнамент червоного, чорного і синього кольорів у поєднанні із зображенням тварин характерний для Київщини. Вишивка українських рушників та одягу в Київській області дуже цікава. Колірна гама не відрізняється від інших: червоний, чорний і білий, але візерунки дуже вигадливі і красиві. Вони являють собою неповторне поєднання геометричного та рослинного орнаментів (додаток АГ).

Вишивка українських рушників - це не просто вигадливі візерунки і фантазія майстрині, а заховані і майстерно вшиті символи-обереги[2,с.32].

Для вишивок Кагарлицького району Київської області характерна більш насичена гама червоного кольору, який покладений майже суцільними масами орнаменту. Тут наявні тіж самі зірочки, але вони виконані здебільшого в техніці хрестика, «настилування» [41],(додаток АГ).

Художня вишивка Київщини зберігає яскраву самобутність різних районів України. Серед плеяди майстрів художньої вишивки Київщини провідна роль належить Гликерії Цибульовій. Її творчість може служити прикладом глибокого знання традицій і їх плідного розвитку в сучасності. Ще в дореволюційний час її роботи привертала увагу досконалим виконанням, красою рисунка та надзвичайно витонченою гамою колірних поєднань. Протягом свого життя Гликерія Кузьмівна збирала орнаменти української народної вишивки. (додаток АД) Її найкращою ученицею є досвідчений майстер Зінаїда Сависько з села Васи́линівка, яка творчо розвиває узорі свого рідного села, в якому також працювали Ганна Собачко та сестри Деріболот [40].

Для вишивок Київської області типовими є легкі ажурні композиції. Тут крім мережок, широко використовуються й інші ажурні техніки. Ажурна техніка при оздобленні чоловічих сорочок червоним та чорним кольорами.

Також вона дає монументальні, крупно окреслені ажурні клітини [41],(додаток АЕ).

На Богуславщині сорочки оздоблюють гладдю, занизуванням, набуруванням та хрестиком. На них переважають рослинно-геометричні орнаменти зі стилізованими гронами винограду, що виконуються червоними та чорними нитками [41],(додаток АЄ).

Цю традицію продовжує в своїй творчості Любов Гордина. За рахунок єдності загального образу вона відмовляється від дрібних деталей орнаменту. В роботах Любові Гордини червоний колір є надзвичайно насиченим і мажорним. В техніці «занизування» його інтенсивність залежить від щільності стібка — або він яскраво-червоний, або рожевий [41],(додаток АЖ).

В роботах майстрів Київського полісся мережки виступають як один із основних засобів художнього вирішення. Ці мережки раніше виконували функцію з'єднання окремих частин виробу. Саме завдяки мережкам створюється відчуття легкості вишивки, її прозорості. Майстриня Раїса Горбач з села Кагарлик осмислює техніку «набірування» по-новому. В її роботах ця техніка виступає домінуючим художнім засобом [40],(додаток АЗ).

РОЗДІЛ 3.

СУЧАСНА ВИШИВКА.

Вишивка — один з масових і найбільш улюблених видів народного мистецтва. Вона є складовою частиною народного костюма, активно використовується в сучасному одязі, надаючи йому своєрідності і неповторності. На сучасному етапі вишиті вироби органічно увійшли до побуту людей (додаток АИ).

Сучасна українська вишивка — складне, багатогранне явище. Розвивається вона в сфері традиційно-побутового, самодіяльного мистецтва та творчості художників-професіоналів. Розвиток мистецтва вишивки в останнє десятиліття характерний якісними зрушеннями в процесі осмислення його спадщини.

Іде активний процес розширення потенціалу народних майстрів, поглиблення їхніх індивідуальних пошуків, розширення діапазону застосування творів у громадському інтер'єрі, в сучасному одязі.

Основним і початковим матеріалом для вишивання спочатку були нитки і полотно для нанесення малюнка. Згодом одних ниток виявилось недостатньо, хотілося, щоб малюнок здавався об'ємнішим і яскравішим. Тому рукодільниці, крім ниток-муліне, почали застосовувати інші підручні матеріали – стрічки, бісер всіляких розмірів, намистини різних форм і забарвлень [19,с.48-49].

Вишивання стрічками та бісером переживає сьогодні своє друге народження і є однією з наймодніших і найпопулярніших течій у рукоділлі. Особливість цієї техніки вишивки в тому, що вона додає малюнку об'ємність. Вивчивши різні види швів, можна створити своїми руками незвичайно красиві речі та додати готовим виробам неповторну індивідуальну подоби, прикрасивши сукню або капелюшок [16,с.8].

У наш час, коли рукоділля переживає своє відродження, вишивання бісером та стрічками знайшло прихильниць серед вишивальниць. При цьому технологія залишилася колишньою: сучасні майстри користуються

абсолютно такими ж прийомами, тканинами, голками та стрічками, як і першовідкривачі цього надзвичайного захоплюючого заняття (додаток АІ).

Нині стало модним декорування, створюване своїми руками. Ручна вишивка, виконана за різними технологіями і з використанням сучасних оздоблюваних матеріалів, надає неповторності оселі та сучасному одягу й підкреслює індивідуальність її власника [6,с.44].

Сьогодні серед виробів сучасного одягу найпопулярнішим стала сучасна вишиванка, яка встановлює зв'язок з попередніми поколіннями, переймаючи техніку та особливості вишивання сорочок. З плином часу методика виготовлення сорочок вдосконалювалась та набувала особливих ознак. Так, наприклад, з розвитком суспільного устрою змінювались характер та методи вишивання. В ХІХ столітті орнаментация одягу виконувалась вишивкою або ткацтвом. Хоча ткацький малюнок і був явищем раннім, проте ці дві методики розвивались паралельно. Проте, в ХХ столітті вишивка витіснила ткацький орнамент [18,с.283].

З розвитком суспільства відбуваються значні зрушення та переміни в психології та свідомості народу, з'являються нові розуміння та морально-естетичні норми. Це стосується і сучасної вишиванки, яка є багатогранним та складним явищем. Вона так само піддається впливу традиційно-побутових звичаїв та художніх норм. Народне мистецтво зазнає особливо великого впливу урбаністичної культури та різноманітних фабричних виробів. Народна вишивка, зокрема сучасна, видозмінилась у художньому стилі. Широкого розповсюдження набули рослинні орнаменти та мотиви, і зображуються вони в більш реалістичних формах, на відміну від наших предків, які вишивали казкових жар-птиць та золотавих півників [18,с.286].

Змінились техніки виконання вишиванок. Народні техніки витісняються технікою хрестика та гладі. Кольорова гама на сучасних вишиванках стала більш яскравою, вона поєднує одразу декілька кольорів, які є контрастними. Велика кількість талановитих всесвітньовідомих модельєрів протягом останніх років використовують традиційну українську вишивку в своїх

виробах. Вміло поєднуючи в одному виробі різноманітні техніки вишивання та кольорові рішення, вони представляли абсолютно унікальні, ексклюзивні речі. Цей факт свідчить про признання та захопленням нашим народним мистецтвом у всьому світі (додаток АІ).

Сьогодні вишиванка не втратила своєї актуальності. Навпаки, зростаючий інтерес суспільства до традицій, обрядів та коренів нашого народу зумовив попит на найбільш яскравий та популярний символ та втілення України – вишиванки. Сучасна вишиванка в залежності від техніки та регіону виготовлення зберігає в собі тенденції, придумані нашими прадідами. Проте здебільшого сучасна вишиванка більш адаптована до сьогоденного, динамічного та розвиненого життя народу. Але це не значить, що вона втратила свою самобутність та зв'язок з минулим. Пройшовши ще декілька етапів розвитку, виготовлення вишиванок значно вдосконалилось [5,с.20].

Головне те, що сучасна вишивка зберігає свій духовний світ, поглиблює образну змістовність і доводить, що народне мистецтво, як і народна пісня - це велике надбання нашої культури (додаток АЙ).

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного системного аналізу зібраного матеріалу, здійснення наукового дослідження за даною темою можна зробити наступні висновки:

1. Народна українська вишивка відіграє велику роль у житті людини. З вишивкою пов'язане все життя людини, в ній вона пізнає світ чистої фантазії, мистецтво високої естетичної наснаги, простору і водночас мудрого декоративного відчуття і мислення.

2. Розвиток сучасного народного мистецтва зумовлюється характером і вимогами новітніх технологій. Промисловість вже давно задовольняє потреби людей в одязі. Домашнє ткацтво та вишивання відіграють допоміжну роль і обмежується художньо-декоративною функцією. Прискорений ритм сьогодення, поява нових видів і форм дозвілля, народження нових культурних традицій впливають і на характер вишивки, на використання підбору матеріалу і кольору, техніки, а також орнамент виробу.

3. Висвітлена відмінність між регіонами у виконанні вишитих виробів.

4. Доведено, що на Україні вишивка розвивалася, як і в інших народів, у двох основних формах: як домашні ремесла та організовані промисли. Ці дві форми існували паралельно, переплітаючись і взаємозбагачуючись.

5. Виявлено, що вишивка не піддається довгому зберіганню. Але вишивальниці перефразовували узори, створюють співзвучні своєму часові складні орнаментальні композиції, в яких виявляються нашарування тем, образів і сюжетів різного історичного походження. В стійких образах, композиціях, стилістичних засобах, колористичних рішеннях прослідковуються архаїчні пласти, що відображають давні уявлення людини про світ.

6. Висвітлені шляхи еволюції художньо-виражальних засобів вишивального мистецтва, його естетичної природи залежно від конкретних історико-соціальних умов.

Українська національна вишивка – це один із видів декоративно-ужиткового мистецтва, в якому узори і зображення, гармонія кольорових спостережень відтворюють національний менталітет українського народу.

Отже, декоративно-ужиткове мистецтво народної вишивки кожного із регіонів України – складова нашої єдиної національної культури, перед якою стоїть висока мета сформувати громадянина як частку великого національного «Я».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воїтелева Г. На згадку про рідне місто: мистецтво вишивки / Г. Воїтелева, Л. Рекун // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – №5. – С. 8–9.
2. Волинець Л. Обрядові рушники / Л. Волинець // Українська культура. – 1994. – №7–8. – С. 32.
3. Гром Г. Використання нових технік оздоблення в етнодизайні одягу / Г. Гром, Л. Малко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2011. – № 3. – С. 16-19.
4. Гурчала Ірина. Народне мистецтва Західних областей України. Київ.: 1966. – 147с.
5. Демченко М. Берегиня традиційної української вишивки / М. Демченко // Квіти України. – 2014. – № 9. – С.19-22.
6. Жгута Т. Вчимося вишивати бісером на уроках трудового навчання / Т. Жгута // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2007. – № 3. – С. 42-46.
7. Захарчук-Чугай Р. В. Вишивка / Р. В. Захарчук-Чугай // Народні художні промисли УРСР. – К., 1986. – С. 9–19.
8. Захарчук-Чугай Р. В. Українська народна вишивка : Зах. обл. УРСР / Р. В. Захарчук-Чугай. - К. : Наук.думка, 1988. - 190 с.
9. «Знаки 155 стародавніх українських вишивок». Київ, 1992. - 132с.
10. Івченко Г. Магія українського орнаменту: [рушник в українській обрядовості] / Г. Івченко // Літературна Україна. – 2005. – 28 липня. – С. 8.
11. Кара-Васильєва Т. Біографія української вишивки / Т. Кара-Васильєва // Наука і суспільство. – 1988. – №1. – С. 46–48.
12. Кара-Васильєва Т.В. Історія української вишивки / Т. В. Кара-Васильєва. – К. : Мистецтво, 2008. – 464с. : іл. – Текстівки парал. англ., рез.англ., рос. та фр.
13. Кара-Васильєва Т. Українська вишивка / Т. Кара-Васильєва, А. Чорноморець. – К.: Либідь, 2005. – 159 с.
14. Кара-Васильєва Т. Українське літургійне шитво / Т. Кара-Васильєва // Людина і світ. – 1996. –№11–12. – С. 9–12.

15. Кара-Васильєва Т. Українська сорочка: альбом / Т. Кара-Васильєва. – К. : Томіріс, 1994. – 32 с.
16. Кульчицька А. Орнамент трипільської культури і українська вишивка ХХ ст. / А. Кульчицька. – Львів, 1995. – 72 с.
17. Кузьменко О. Українська народна вишивка / О. Кузьменко // Трудова підготовка в сучасній школі. – 2012. – № 12. – С. 29-30.
18. Кушнір В. Рушники українців Нижнього Подунав'я: традиції і інновації // В. Кушнір // Краєзнавство. – 2011. – № 2. – С. 282-289.
19. Личкова В. «Я птах»: естетика архаїчно–сакрального святовідношення в українському вишивальництві / В. Личкова // Образотворче мистецтво. – 1999. – №1–2. – С. 48–49.
20. Мельничук Ю. Роздуми про вишивку / Ю. Мельничук // Українська культура. – 2002. – №7. – С. 24–25.
21. Нестеркова О. Орнаментальні діалоги [про українську вишивку XVIII–поч.ХХ ст.] / О. Нестеркова, К. Кисляков // Культура і життя. – 1999. – 4 грудня. – С. 4.
22. Орел Л. У веселковій гамі кольорів [мистецтво вишивки] / Л. Орел, Л. Стогнота // Українська культура. – 2008. – №3. – С. 34–35.
23. Павлуш К. О. Українська вишивка: регіональний аспект / К. О. Павлуш // Актуальні питання культурології. – Рівне: РДГУ, 2012. – Вип. 12. – С. 84-87.
24. Потапенко О.І., Кузьменко В.І. Шкільний словник з українознавства. – Київ.: «Український письменник», 1995.
25. Пранчук Т. Вишивка Чернігівщини: традиції і сучасність / Т. Пранчук // Українознавство. – 2012. – № 4. – С. 122-126.
26. Савка Л. Регіональні особливості української вишивки / Л. Савка // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2001. – №3. – С. 49–52; № 4. – С.25–28.
27. Савка Л. Формування національної самосвідомості у студентів на заняттях з української народної вишивки / Л. Савка // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – №5. – С. 42–49.

28. Сидор О. Стародавні шви української вишивки / О. Сидор // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2007. – №3. – С. 47–49.
29. Соколовська К. Традиційні художні символи вишивки і пісенного фольклору / К. Соколовська // Персонал. - 2008. - №1. - С. 114-118.
30. Струнка М. Л. Українська народна вишивка: [з історії художніх промислів] / М. Л. Струнка // Радянська школа. – 1990. – №5. – С. 47–49.
31. Сушко В. Українське вишивання на Слобожанщині XIX–XX ст. / В. Сушко // Народна творчість та етнографія. – 2007. – №6. – С. 66–70.
32. Українська минувшина. Ілюстративний етнографічний довідник. – Київ.: Либідь, 1993.
33. Шерстюк Л. І. Художня вишивка: Біла і прорізна гладь / Л. І. Шерстюк. – К.: Техніка, 1996. – 50 с.
34. Яременко Г. Мистецтво вишивання – різновид народної творчості / Г. Яременко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2006. – №3. – С. 22–24.

Інтернет-ресурси

35. Українська вишивка: Значення символіки української вишивки; Рушник; Вишиванка; Куточки; Каталог узорів [Електронний ресурс] // Art-time - твори разом з нами: сайт. – Режим доступу: <http://art-time.at.ua/index/0-30>.
36. Уроки вишивання: Простий та болгарський хрестик; Види швів [Електронний ресурс] // Art-time - твори разом з нами: сайт. – Режим доступу: <http://art-time.at.ua/index/0-73>.
37. Історія української вишивки [Електронний ресурс] // Цікаво про Україну : сайт. – Режим доступу: <http://ukraine.ui.ua/ua/izobrazitelnoye-iskusstvo/istoriya-ukrainskoj-vyshyvki>.
38. Історія української вишивки [Електронний ресурс] // Острів знань: сайт. – Режим доступу: <http://biblioteka.ostriv.in.ua/publication/code-1D4396AE28C/list-1261DEB1F27>.
39. Історія вишиванки: Жіночі вишиванки; Чоловічі вишиванки; Дитячі вишиванки; Ексклюзивні вишиванки; Футболки з вишивкою [Електронний

ресурс] // VISHIVANKA.ORG: сайт. – Режим доступу:

<http://vishivanka.org/istoriya-vishivanki.html>.

40. Медведчук Г. К. Історія української вишивки [Електронний ресурс] / Г. К.

Медведчук // Гарбуз: сайт. – Режим доступу:

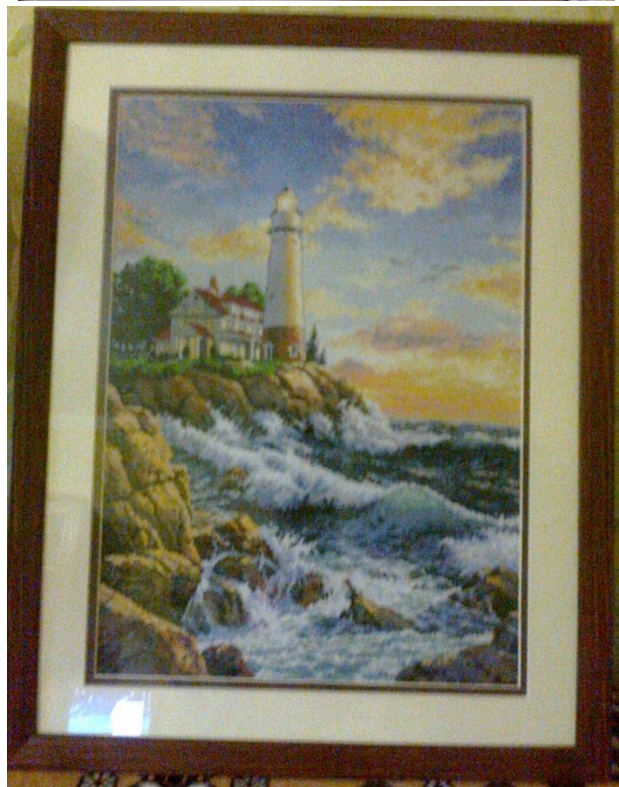
<http://garbuz.org.ua/statti/vishivka/istoriya-ukrayinskoyi-vishivki.html>.

41. Історія та особливості української вишиванки [Електронний ресурс] //

I.Ua: блог. – Режим доступу: <http://blog.i.ua/community/2785/1214957/>.

ДОДАТКИ

Роботи Стеценко О.Д. – вчителя музики та художньої культури

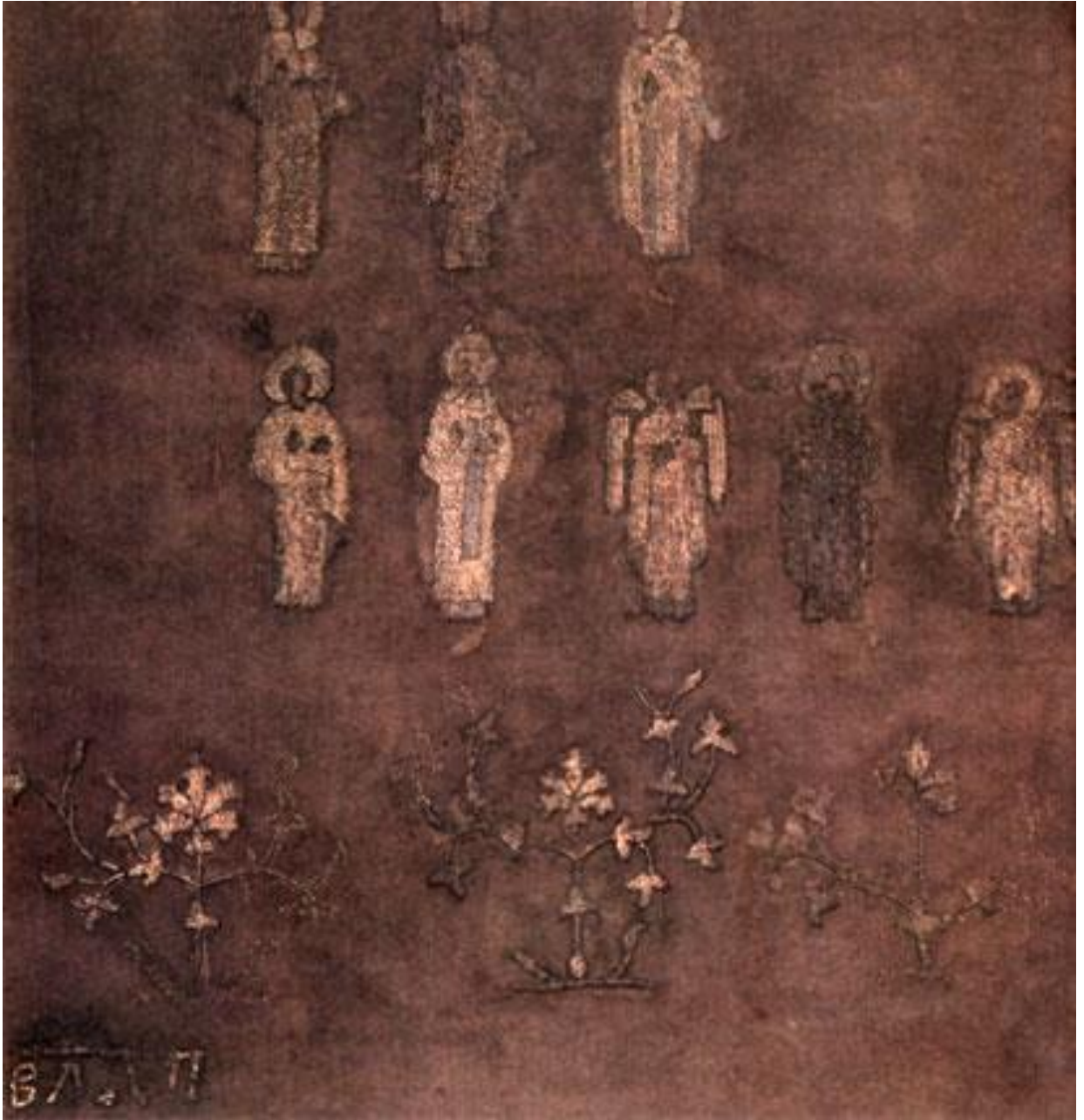
Вишивка хрестом на полотні в нижній частині композиції нагадують про символіку трипільської культури

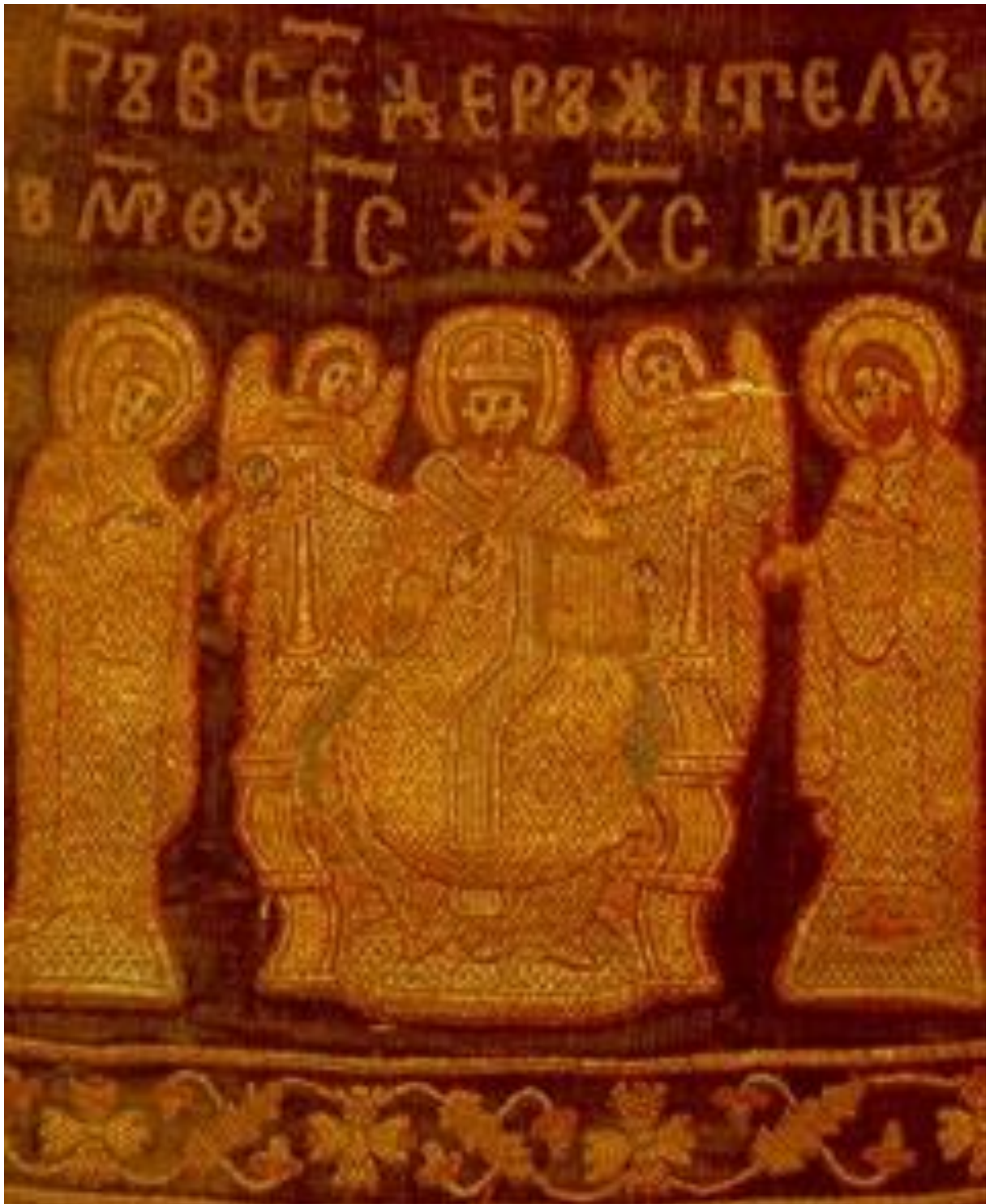
Воїн - с. Мартинівка Черкаської області археологічний скарб, що датується VI ст. н.е.

Фрагмент вишивки, XIIст.

Золоте гаптування часів Київської русі

Фелон XVII століття

Портрет Дмитрія Роствоського (Данила Туптала). XVIII ст.

Тканина для вишивки

Ткацький станок

Вишивка білим

Вишивка бісером

Техніка рубцювання

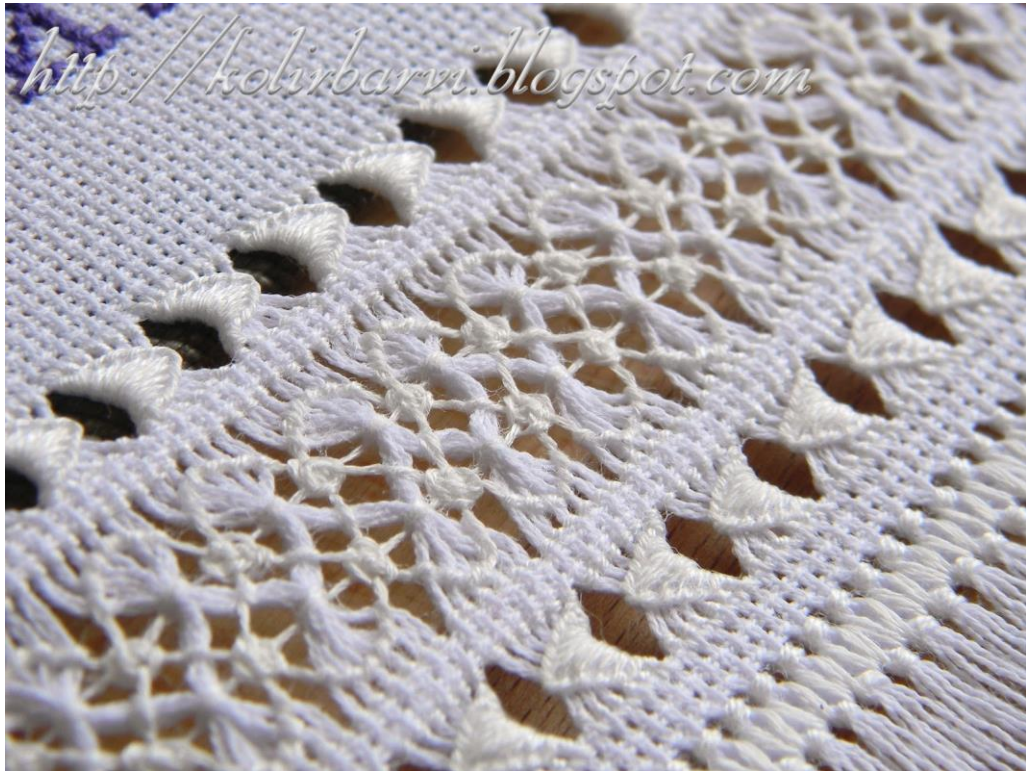

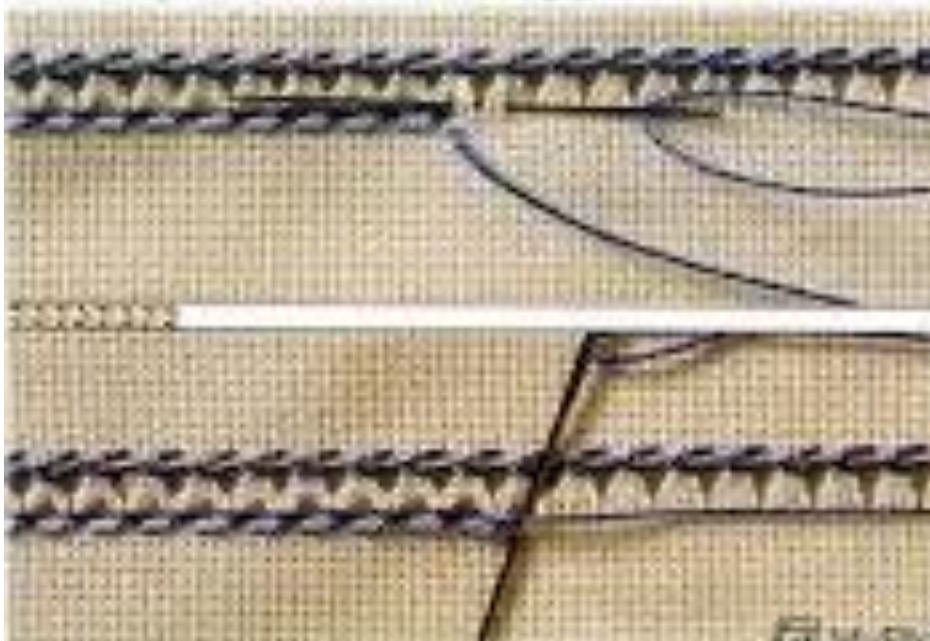
Техніка виколювання

Мережка

*Виконання мережки
«роздвоєний прутик»*

Гуцульська поверхниця

Українська вишивка 30-40-х рр., хрестик, штапівка, ретязь

Зерновий шов

Вишивка хрестик

Техніка ланцюжок

Дівчина з Поділля

Чохол на диван. Фрагмент. (Полотно, бісер). Полтавщина. ХІХ ст.

Геометричний орнамент

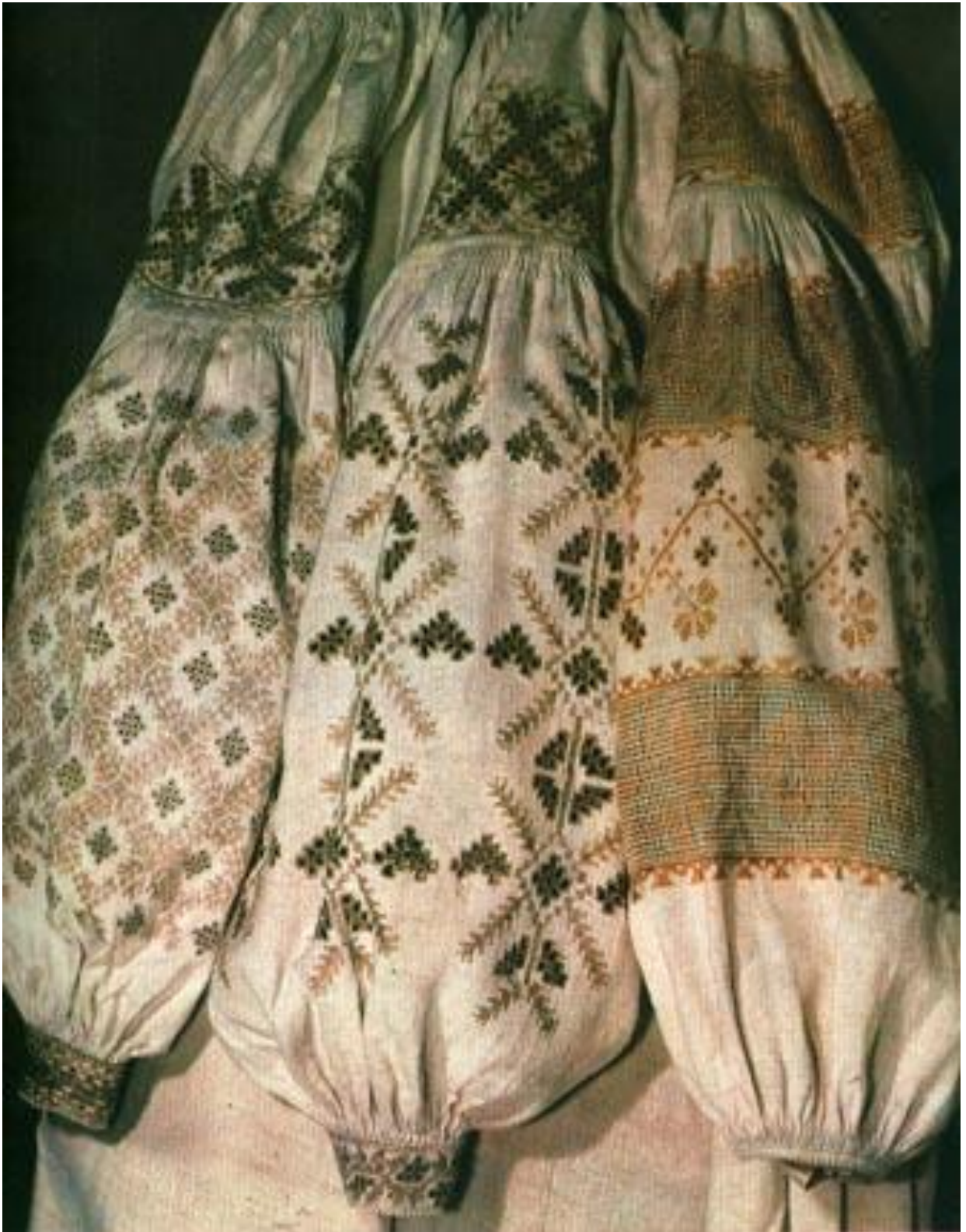
Рослинний орнамент

Зооморфний орнамент

Сорочки жіночі. Фрагмент. (Домоткане полотно, заплоч, пиштва, вирізування). Полтавщина, ХІХ ст.

Вишивка Полісся

Вишивка Волині

Вишивка Чернігівщини

Вишивка Поділля

Чоловіча сорочка. Нитка, ретина, шпала, з сріблястим нитом. Поділля, муріні.
С.Клеменція Володимирівна 1983 р. Микола Галушкін

Вишивка Тернопільщини

Вишивка Вінниччини

Вишивка Львівщини

Чернівецька вишивка

Вишивка Гуцульщини

Вишивка Закарпаття

Рушник. Фрагмент. (Фабричне полотно, бавовняні нитки, рушниковий шов). Київщина, ХІХ ст.

с.Шубівка Кагарлицький район

Вишивка Гликерії Цибульової

Вишивка Київщини ажур

Сорочка Богуславщини

Київщина, Любов Гордина

Вишивки Раїси Горбач

Вишиті вироби у побуті людей

Вишивка стрічками

Різноманітні техніки вишивання

Сучасна вишивка

